

Tijana Parezanović¹

Alfa BK univerzitet, Beograd

POSTUPAK OBLIKOVANJA NACIONALNOG IDENTITETA NA PRIMERU AUSTRALIJSKOG MITA O ANKAZU

Apstrakt: Članak pruža osvrt na učešće Australije u Prvom svetskom ratu, a posebno u Bici kod Galipolja, koja je u medijskom diskursu Australije poslužila kao istorijski predložak za svesno i ciljano konstruisanje nacionalnog identiteta. U skladu sa teorijskim postavkama Benedikta Andersona, ovaj identitet konstruisan je, između ostalog, pomoću specifične upotrebe jezike, masovne distribucije i demokratizacije medija, fiktivnog spajanja prošlosti, sadašnjosti i budućnosti u istu ravan, ali i pomoću oslanjanja na klasičnu mitologiju zapadne civilizacije. Primeri kojima se u članku ilustruje ovaj postupak preuzeti su iz Knjige Anzaka, specifičnog proizvoda australijske ratne propagande iz 1916. godine. Na kraju, članak postavlja pitanja validnosti, autentičnosti i opstajanja nacionalnog identiteta, u obliku u kojem je predstavljen u mitu o Anzaku, u kontekstu masovnog obeležavanja stogodišnjice Velikog rata u Australiji.

Ključne reči: nacionalni identitet, masovni mediji, Knjiga Anzaka, Benedikt Anderson, mit o naciji, mit o postanju

U martu 2015. godine se, u okviru karnevalskog obeležavanja stogodišnjice iskrcavanja australijskih i novozelandskih vojnih jedinica na Galipolje (25. aprila 1915), pojavio i članak u britanskom Gardijanu, pod naslovom „Crni Anzak: život i smrt Aboridžina koji se borio za kralja i otadžbinu“. Autor Pol Deli podseća kako se „po okvirnoj proceni

---

¹ tijana.parezanovic@alfa.edu.rs

nekih 400 do 1000 starosedelaca priključilo glavnoj jedinici Vojske Australije u periodu od 1914. do 1918. [...] uprkos pravilu koje je predviđalo da dobrovoljci moraju pružiti čvrst dokaz o 'čistom evropskom poreklu'“ (Daley 2015). Učešće Australije u Prvom svetskom ratu, tek 14 godina nakon što je od Velike Britanije dobila administrativnu nezavisnost, bilo je nedvosmisleno deo ideološki motivisanog projekta formiranja Bele Australije, a prisustvo pripadnika starosedelačkih australijskih plemena u Bici kod Galipolja i ostatku Velikog rata se tek poslednjih decenija postepeno, oprezno i kontrolisano, pojavljuje u javnom diskursu Australije. Taj javni diskurs i dalje je pod dominantnim uticajem velike žrtve koju su (dobrovoljno) podneli vojnici Anzaka [Anzac: Australian and New Zealand Army Corps], mahom beli australijski doseljenici iz različitih delova današnjeg Ujedinjenog Kraljevstva. Štaviše, čini se da snaga takozvanog mita o Anzaku ne jenjava ni nakon stotinu godina, pa se tako godišnjica Prvog svetskog rata obeležava u periodu od 2014. do 2018. godine uz, između ostalog, proizvodnju razne komercijalne robe poput privezaka, satova, beležnica i knjiga, pa i biskvita i alkoholnih pića, posvećenih Anzaku; organizaciju brojnih koncerata, sportskih događaja i animacija za decu; kao i simulaciju kempovanja na Galipolju, u okviru turističke ponude koja za nekoliko stotina dolara pruža autentični doživljaj spavanja pod vedrim nebom, u istim vrećama za spavanje koje su koristili i vojnici Anzaka (Daley 2015). Komodifikacija istorijskog događaja je neupitni element proslave stotog Dana Anzaka; ona, međutim, nije samo fenomen savremenog društva, već je započeta paralelno sa ratom, objavljivanjem Knjige Anzaka 1916. godine. Predmet ovog članka jeste ispitivanje ideoloških motiva koji stoje iza komodifikacije i popularizacije ratnog iskustva, a koji su, u slučaju Australije, usko vezani za formiranje nacionalnog identiteta. Datum 25. april obeležava se danas kao simbolički „dan kada je Australija postala nacija“ i stekla „veliku vojnu slavu dostojnu zemalja starog sveta“ (Shaw 1975: 222), nakon čega je „u crtana na diplomatsku mapu sveta“ na Pariskoj mirovnoj konferenciji (Ibid., 229). Publikacija Knjiga Anzaka [The Anzac Book], prvobitno osmišljena kao Magazin Anzaka sa pratećim rubrikama tipičnim za časopise, poput oglasu, modnih saveta, fotografija, reklama i telegrama, u

nastavku teksta poslužiće kao ilustracija postupaka kojima se, kroz pisanu reč, masovnu distribuciju medija i reviziju klasičnog mita, u svesti ljudi oblikuje ideja o pripadanju homogenoj i jedinstvenoj nacionalnoj zajednici.

Benedikt Anderson u knjizi *Zamišljene zajednice: Razmišljanja o poreklu i širenju nacionalizma* [Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*] postavlja teorijske osnove za posmatranje nacionalne zajednice kao imaginarnog konstrukta, istorijski uslovljenog urušavanjem dogmatske verodostojnosti izvesnih tradicionalnih kulturoloških koncepata. Prvi koncept koji se urušio jeste ideja o svetosti određenog jezika i/ili pisma (poput latinskog u Evropi); drugi koncept koji nije istrajavao pred razvojem istorije jeste monarhizam, skupa sa idejom da je društvo prirodno organizovano u okviru centara moći, a pod rukom monarha, koji poseduje karakteristike nadljudskog bića. Treći koncept jeste temporalnost, nakon čije dezintegracije dolazi do razvijanja ideje o simultanosti, „u kojoj su istorija i kosmologija nerazlučive, a poreklo sveta i poreklo ljudi u osnovi identični“ (Anderson 2006: 36). Simultanost je, štaviše, odigrala ključnu ulogu u urušavanju svetih zajednica simbolizovanih jezikom i monarhijom i ustupanju njihovog mesta novim, imaginarnim zajednicama. Razvoj koncepta simultanosti otpočeo je (u Evropi) u osamnaestom veku, sa sve masovnijom produkcijom i distribucijom romana i novina, „formi koje su pružile tehnička sredstva za 're-prezentaciju' one vrste zamišljene zajednice kakva je nacija“ (Ibid., 25). Roman je najpre omogućio prikazivanje velikog broja različitih likova u različitim situacijama i na različitim mestima – ali, u isto vreme, koje je ujedno i vreme čitanja romana, te je na taj način svaki čitalac uvučen u fiktivnu sferu simultanosti; čitalac je, zapravo, u ovoj konstrukciji jedini svestan činjenice da se radnja vezana za različite likove ponekad odvija istovremeno. Ovakva vremenska relacija je bitna za imaginarno oblikovanje nacionalne zajednice zbog toga što precizno oslikava društvenu realnost, u kojoj je pojedinac neprestano svestan postojanja na stotine hiljada ili miliona istih takvih pojedinaca, koji čine društveno telo, iako ih lično ne poznaje niti zna bilo šta o njima. Novine su, prema Andersonu, suštinski romaneskna forma:

stranice novina često prikazuju sadržaje iz različitih krajeva sveta i novosti različite prirode. Sve te različitosti spojene su na istom novinskom listu, čime se između njih stvara zamišljena, fiktivna veza. Ta veza je uslovljena dvema stvarima: datumom koji ih objedinjuje i odnosom između novina i tržišta (Ibid., 33). Ove dve stvari zajedno čine od čitanja novina „neverovatnu masovnu ceremoniju: novine-kao-fikcija se konzumiraju ('zamišljaju') u gotovo identičnom trenutku“ u okviru zajednice čijem tržištu služe:

Značaj ove masovne ceremonije – Hegel je primetio da moderni čovek koristi novine kao zamenu za jutarnju molitvu – jeste paradoksalan. Ona se obavlja u tišini i privatnosti, unutar glave. Ipak, svaki učesnik u ovom vidu komunikacije je vrlo dobro svestan toga da ceremoniju koju on obavlja u istom trenutku izvodi još hiljade drugih ljudi, u čije je postojanje uveren, iako o njihovom identitetu ne zna ništa. Štaviše, ova ceremonija se neprestano ponavlja, svakog dana ili dva puta dnevno, tokom cele godine. (Ibid., 35)

Paradoks je sadržan i u tome što je ceremonija, iako u potpunosti zamišljena, ipak duboko ukorenjena u stvarnosti, jer je svaki pojedinac u mogućnosti da na ulici, u radnji, ili prevozu vidi istovetne primerke novina koje i sam čita, u rukama drugih ljudi, što ga dodatno uverava u postojanje zajednice. Slično iskustvo simultanosti proživljava se i putem govornog jezika, „pre svega u formi poezije i pesama“ (Ibid., 145), a najočigledniji primer takvog stvaranja zajedništva kroz istovremeno proživljeno iskustvo jeste pevanje himne, ili pesme koja za određenu grupu ljudi ima status himne: „[k]oliko god reči bile banalne, a melodija osrednjeg kvaliteta [...] u tim trenucima ljudi koji se međusobno ne poznaju intoniraju iste stihove na istu melodiju“ (Ibid., 145) i na taj način fizički realizuju zamišljenu zajednicu.

Ogromnu popularnost u australijskoj javnosti štampani mediji i pesme doživeli su u decenijama pre Prvog svetskog rata. Osnivanje nedeljnika Bilten [The Bulletin] 1880. godine označilo je početak perioda snažnog nacionalizma na australijskoj društveno-političkoj sceni. Kao časopis eksplicitno nacionalističke orijentacije, Bilten je od svojih početaka postao „samoproklamovani organ nacionalne svesti“ (Ackland 2000: 76), čija je politika bila stvaranje slike Australije kao jedinstvene i

ujedinjene zemlje. U tu svrhu se Žil Fransoa Arčibald [Jules Francois Archibald], suvlasnik i dugogodišnji urednik Biltena, trudio da u svakom nedeljnom broju objavi radove autora iz svih šest (tada još neujedinjenih) australijskih kolonija. Bilten se čitao u svim delovima zemlje i distribuirao u ogromnom broju primeraka, a najzastupljenija forma u „Crvenoj strani“ – književnoj rubrici Biltena – bila je balada, nastala iz usmene tradicije prvih doseljenika koji su živeli i radili u bušu. I kada je ova usmena forma prerasla u pisanu baladu (terminološki određenu kao „buš balada“), zadržala je kolokvijalni izraz, ritmičnost, melodičnost i pevljivost, a balade objavljivane u Biltenu popularizovale su verziju australijskog identiteta koja i do danas zadržava popularnost i tržišnu vrednost, zasnovanu na naglašenoj maskulinosti i slici snažnog i izdržljivog muškarca – istraživača, stočara ili radnika u bušu (belog i britanskog porekla, ali rođenog u Australiji) – kao i na potpunom isključivanju svih drugih mogućih identiteta (žena, doseljenika neevropskog porekla, ili starosedelaca).

Sa ulaskom Australije u Prvi svetski rat, ovako predstavljeno „australijanstvo“ dobilo je mogućnost nadogradnje kroz konstrukciju novog tipa australijskog junaka – vojnika Anzaka. U tekstualnoj praksi, to je značilo da su svojstva neustrašivosti, muškosti, zajedništva i izdržljivosti, do tada pripisivana junaku iz buša, počela da se pripisuju vojniku Anzaka u baladama koje su u Biltenu objavljivane za vreme rata. Ove ratne balade iz Biltena imale su, međutim, i dodatne karakteristike: prvo, počele su da naglašavaju postojanje istorije Australije. Zatim, insistirale su na konstruisanju neprijateljskog „drugog“: Turaka protiv kojih se Treća brigada Vojske Australije borila na Galipolju i koji su, za razliku od starosedelaca i imigranata kao nečujnih i nevidljivih entiteta u dotašanjim buš baladama, predstavljali po australijskog junaka aktivnu pretnju. Tako Endrju „Bendžo“ Peterson [Andrew „Banjo“ Paterson], najpoznatiji baladista Biltena, u baladi „Australija danas, 1916“ [“Australia Today, 1916”] dramatičuje rat stihovima u kojima „muškarci su se zakleli da Turci će znati/ za dolazak starog bataljona“ (Paterson 2012: 55). Naglašavanje maskulinosti i jasno stvaranje diskurzivne distance od ratnog neprijatelja previše su očigledno naglašeni; ono što je zanimljivo jeste pak starost australijske vojske koju Peterson pokušava

da opeva. Kako u članku o konstruisanju „australijske Ilijade“ navodi autorka Sara Midford, veličanje prošlosti jeste odlika mitskih priča, koje „mogu opisivati zlatno doba junaka ili neki značajan događaj iz prošlosti nacije, ali kao mit, one takođe moraju govoriti o ljudskim radnjama u konstruisanoj prošlosti, koje su i dovele do sadašnje inkarnacije tog istog društva“ (Midford 2011: 67). Ideja koju iznosi Sara Midford, a koja je u skladu sa Andersonovim postavkama oblikovanja nacije kao zamišljene zajednice, predstavlja učešće Anzaka u Bici kod Galipolja kao tekstualno i medijski konstruisan mit o postanju australijske nacije. Prošlost na koju se taj mit oslanja vezana je pritom za život Australijanaca u bušu krajem devetnaestog veka (za radnje junaka iz buša koji se diskurzivno transformišu u vojnika Anzaka, na osnovu čega Anzak dobija konstruisanu prošlost). Bitno je naglasiti da je, budući zasnovano na fikciji – baladama iz Biltena, Knjizi Anzaka, o kojoj sledi više reči, ili pak Homerovoj Ilijadi – oblikovanje nacije u potpunosti izmaštan proces, čije se jedino utemeljenje u datom slučaju može pronaći u književnom/novinskom tekstu ili medijskom diskursu.

Oblikovanje nacije bilo je proizvod svesnog i ideološki motivisanog veličanja učešća Australije u ratu i slavljenja vojnika dobrovoljaca koji su se u njemu borili – preciznije, žrtvovali, budući da je iz Bitke kod Galipolja Australija izašla sa 9.000 poginulih i 20.000 ranjenih vojnika. Ukupan broj žrtava iz redova australijske vojske iznosio je na kraju rata 226.000. Kako je rat odmicao, u Australiji je postepeno počeo da preovlađuje osećaj da se njena vojska koristi kao puko oruđe za potrebe Britanske imperije. Paralelno sa ovim, rastao je i talas nacionalističkih osećanja, koja su se u velikoj meri zasnivala na veličanju žrtve koju je Australija podnela u ratu i naglašavanju izdaje koju je prema kćerinskoj koloniji počinila Britanska imperija.

Oblikovanje nacije je osim toga bilo direktni (i prigodnim istorijskim okolnostima uslovljeni) proizvod višegodišnje romantizacije i mitologizacije života ljudi u bušu kroz balade u Biltenu – mitologizacije koja je iskrcavanjem na Galipolje dobila nove prostorne odrednice. Analizirajući klasične homerovske aluzije u australijskim narativima o Prvom svetskom ratu, Sara Midford naglašava značaj samog Galipolja u konstrukciji mita o Anzaku. Oblikovanje – u medijskom diskursu

predstavljeno kao postanje – australijske nacije nije se dogodilo na tlu te zemlje, već u Turskoj, blizu kolenke zapadne civilizacije, i to upravo na mestu koje od mitske Troje deli samo moreuz Dardaneli. Odabir ovog mesta za kreiranje australijskog mita o postanju bio je, prema Midfordovoj, svestan i promišljen, a zasnivao se na australijskom viđenju Britanije (i uopštenije, Evrope) kao kulturne matice. Zato je za lokaciju postanja Australije odabrano Galipolje, koje je geografski blisko Britaniji, a isto tako i, kao kolenka Evrope, ideološki blisko australijskoj nacionalnoj kampanji. Povezivanjem „mesta rođenja Zapada” (Midford 2011: 60) sa prvom značajnom bitkom (i uopšte, prvim globalno značajnim događajem) u istoriji Australije ukazuje se na nastavak istorijskog i kulturnog kontinuuma civilizacije, u okviru kojeg se pozicija Australije kontekstualizuje u metanarativu o veličini zapadne civilizacije. Kao što se sveto mesto rađanja Australije izjednačava sa mestom rađanja Evrope, tako se stvara i veza između Prvog svetskog rata i Trojanskog rata, onako kako je predstavljen u Ilijadi. Paralele između dva rata ogledaju se u kopnenom i morskom pristupu ratovanju, ličnim uzrocima bitaka i neodređenom trajanju borbi (Midford 2010: 1). Iz ovoga se dalje izvodi poređenje vojnika Anzaka sa antičkim junacima, posebno sa Ahilom, pri čemu se kao prototip junaka Anzaka postavlja hrabri mladić koji prerano umire na bojnopolju. Brod River Klajd [River Clyde], sa kojeg su se Australijanci iskricali na Galipolje, u štampi tog perioda poredi se sa drvenim trojanskim konjem (Ibid., 9). Ranije uspostavljeni i razumljivi jezik epa se, sažeto rečeno, koristi za artikulisanje odrastanja nacije (Midford 2011: 62), a upotrebom epa se takođe stvara veza između evropske prošlosti i australijske sadašnjosti i budućnosti, čime se, u skladu sa Andersonovom teorijom o imaginarnom oblikovanju nacije, formira prostor simultanosti između ova tri vremenska nivoa, koji se stapaju u ključnom trenutku na Galipolju 1915. godine. Ovakav prostor simultanosti i prateće, implicirano, ukidanje regularnog vremenskog toka doprinose mitskim dimenzijama narativa o Anzaku. U tim narativima prošlost unapred oblikuje budućnost, a savremeni junaci – vojnici Anzaka – bivaju, kako navodi Mirča Elijade, „oblikovani prema slici junaka iz drevnih mitova“ (Eliade 2005: 42) i na taj način mitologizovani u svesti budućih generacija.

U skladu sa Andersonovim razmatranjima nacionalizma, ratovanje je (kao prolivanje krvi radi slobode i budućnosti zemlje) jedan od najsnažnijih pokretača nacionalnog sentimenta: umiranje zarad osnivanja ili oslobađanja zajednice i revolucionarnih ciljeva poprima značaj veličanstvenog događaja zbog toga što se doživljava kao čin suštinske čistote (Anderson 2006: 144). U historiji oslobađanja kolonija od opresivne imperijalne vlasti revolucije su imale poseban značaj: kao čin odbacivanja imperijalnih stega označavale su novi nacionalni početak i raskid sa kolonijalnom prošalošću. Australija je, međutim, administrativnu nezavisnost od Velike Britanije dobila na poklon, bez revolucije i borbe, te je otuda potekla i potreba bivše kolonije da se dokaže učešćem u Velikom ratu, kompenzujući na taj način nedostatak velikog revolucionarnog događaja u sopstvenoj historiji. Kako nikada nije postojao radikalni animozitet Australije prema Britaniji, a za pobunjenički polet samim tim nije bilo mesta, Australija se zapravo u procesu formiranja nacionalne nezavisnosti nije dislocirala od Britanije, već uspostavljala svoj suverenitet na osnovu bliskosti sa Britanijom i, uopštenije, Evropom ili Zapadom.

Prva pohvala australijskim vojnicima na Galipolju došla je upravo od jednog britanskog ratnog korespondenta i objavljena je 8. maja 1915. u Sidnejskom Morning Heraldu [Sydney Morning Herald] (Midford 2011: 66). Činjenica da su australijski vojnici nazvani herojima dobila je tim više na značaju što je dolazila od britanskog novinara, jer je na taj način potvrđivala postojanje nacije u „roditeljskim“ očima Drugog (Ashcroft, Griffiths and Tiffin 1998: 170). Pohvala je takođe poslužila kao polazna tačka u stvaranju mita o Anzaku, budući da su je australijski dopisnici i novinari spremno prihvatili, pa su tako već u oktobru 1915. naglasili kako je Australijancima čast da se bore gde su se borili i Homerovi junaci i Aleksandar Makedonski, nazivajući Australijance novim Argonautima (Midford 2011: 69). Galipolje je tako postalo mesto susreta drevne mitologije sa novim mitom o (nacionalnom) postanju, pri čemu je novi mit bio učvršćen i objavljivanjem Knjige Anzaka već 1916. godine, ratnog spomenara sačinjenog od crteža i zapisa koje su vojnici pravili u rovovima, na komadićima papira koji bi im se našli pri ruci. Knjigu Anzaka, prodatu već iste te 1916. godine u 100.000 primeraka,

priredio je istoričar Čarls Bin [Charles Edwin Woodrow Bean], i sam ratni korespondent i autor Zvanične istorije Australije u ratu u dvanaest tomova [The Official History of Australia in the War, 1941]. Bin je tražio priloge od svih vojnika i u odabiru tekstova pokazao je isti princip demokratije na kome se zasnivao i Bilten: kako navodi u svom uredničkom predgovoru, potrudio se da ne odbije nijedan prilog, već da ih samo skрати gde je to bilo potrebno usled manjka prostora (The Anzac Book 1916: xiv). Drugi predgovor za Knjigu Anzaka napisao je general-pukovnik Birdvud, komandant Anzaka. Knjiga sadrži i istorijski pregled boravka Anzaka na Galipolju – „Priču o Anzaku“ [“The Story of Anzac”] – iz pera Ijana Hamiltona [Ian Standish Monteith Hamilton], glavnokomandujućeg britanskog oficira u bici kod Galipolja. Pored toga, sadrži još dva teksta koja se mogu izdvojiti kao relevantna za mitske dimenzije narativa o Anzaku i njihov potonji značaj za oblikovanje nacionalnog identiteta. Prvi je „Abeceda Anzaka“ [“Anzac Alphabet”], ilustrovan i napisan u stihu, sa preovlađujućim referencama na mlade ljude koji umiru u ratu i štampu koja svaki poduhvat lažno predstavlja kao uspeh. Abeceda ukazuje na postojanje posebnog jezika koji razumeju samo oni koji su prošli kroz bitku, dok ga ostali ipak mogu naučiti, upravo pomoću date abecede, koja će na taj način služiti kao sredstvo spajanja ljudi kroz proživljavanje ili iščitavanje ratnog iskustva. Značaj postojanja posebnog jezika ključan je u kontekstu okretanja ka kolokvijalnim, svakodnevnim lingvističkim formama koje su u širokoj upotrebi među ljudima: na ovaj način se iskustvo Anzaka predstavlja kao specifično i neprilagođeno standardno korišćenom engleskom jeziku, te se tako svi (neposredni i posredni) učesnici u ovom novom iskustvu moraju najpre naučiti novom pismu i time odvojiti od istorijski prihvaćenog engleskog alfabeta i anglo-australijskog identiteta.

Drugi tekst je „Knjiga Anzaka: Hronike“ [“The Book of Anzac: Chronicles”], koji već u samom naslovu sadrži aluziju na biblijske knjige proroka. Tri dela ove knjige naslovima satirično aludiraju na Bibliju: „Potop“, „Knjiga poslova“ i „Savršeno istinita parabola o sedmorici Egipćana“ (gde Australijanci polažu pravo na znanje istine, savršenije od one date u Bibliji, jer je Kairo bio poslednja stanica na njihovom putu pre dolaska u Galipolje). Ovi tekstovi napisani su po uzoru na strukturu i

jezik Biblije, međutim, u njihovom sadržaju nema ničeg svetog, već samo gorko humorističnih epizodičnih prikaza svakodnevnog teškog života na frontu. Abeceda i Biblija svojom strukturom, intencijom i sadržajem učvršćuju mit o Anzaku kao mit o postanju Australije, profane zemlje u modernom svetu, oslobođene iluzija o svetosti biblijskog metanarativa, ali ipak svesne da se njihovo postojanje nadovezuje na taj metanarativ. Sara Midford postavlja tezu da je mit o Anzaku nastao delom kao reakcija na hrišćanstvo. U njenom tumačenju, avgust 1914. predstavlja kolaps zapadne hrišćanske civilizacije, koja je nakon dva milenijuma postojanja dostigla svoj kraj i čiji se prirodni naslednik pronalazi u Australiji (2011: 74). Jedna od ilustracija iz Knjige Anzaka, u skladu sa ovim tumačenjem, prikazuje personifikovanu kometu sa australijskom zastavom, usmerenu ka Mesecu, koji je pak personifikovan kao Turčin. Religijski simbolizam je očigledan, a na australijskoj kometi piše „nova zvezda“.

Pričice, skice i pesme iz Knjige Anzaka doprinose novoj nacionalnoj mitologiji Australije utoliko što konstruišu tipični australijski karakter, koji se najbolje ogleda „u humoru i hirovitosti, u australijskom običaju da od neprijatne situacije – bila to suša ili rat – napravi šalu, kao i u staroj navici Australijanaca da sebe ne shvata previše ozbiljno, a da autoritete ne shvata nimalo ozbiljno“ (Carlyon 2010) – u osobinama koje je posedovao i mitski junak iz buša u baladama iz devedesetih. Pored humora i životnog stava koje Karlajon naziva tipično australijskim, Knjiga Anzaka je obilovala istorijskim i mitološkim referencama, kao i aluzijama na Homerove epove, koji su stanovnicima Australije bili poznati jer se klasična književnost izučavala u srednjim školama (Midford 2011: 69). Ove aluzije su pružile arhetipske istorijske i kulturološke predloške, istovremeno rekonstruišući njihovo značenje kako bi ih učinile relevantnim za australijsku nacionalnu istoriju. Među brojnim priložima koje su za Knjigu Anzaka poslali vojnici i oficiri, našle su se i dve pesme već priznatih književnika: Edgara Volasa [Edgar Wallace] i Australijanaca Artura Adamsa [Arthur Henry Adams], urednika književne rubrike Biltena od 1906. godine. Ove pesme su uključene u Knjigu Anzaka kao „australijski doprinos duhu Anzaka“ (The Anzac Book 1916: 104), a upravo je Adamsova pesma, „Trojanski

rat, 1915.“ [“The Trojan War, 1915”], najeksplicitnije izrazila povezivanje moderne australijske istorije sa klasičnom mitologijom, i u taj spoj učitala ideologiju pokretanja nacionalnih osećanja:

Ne marimo za to što stari Homer veli
O Trojanskom ratu i Heleninoj slavi
Tamo gde su drevni Dardaneli
Novi ljudi pišu svoje ime, svojom krvi.

Odavno nema tih grčkih junaka,
Ne hodaju više ravnica trojanskim
Posvećen našom krvlju sa Juga
Helespont je istorijski.

Ove ljude na lutanje legenda ne mami;
Otisnuše se na put da spasu od nesreće
Neku Majku-Helenu, tužnu kod kuće,
Neku nepoznatu Helenu na farmi.

A kad nekog na brdu obori sila –
Onda na tamnom žalu Stiksa, u mraku
U čast običnog Vojnika Bila
Veliki Agamemnon podiže ruku! (The Anzac Book 1916: 104)

Fraza „novi ljudi“ iz prve strofe izmenjena je u odnosu na prvobitnu verziju, koja je glasila „Australijanci“, čime se naglašava mladost i svežina novih junaka iz novog sveta, za razliku od junaka starog Homera. Ta razlika predstavlja početni motiv u pesmi, a pruža konotaciju novine i etos obnove: krv koja se kao lajtmotiv javlja u prve dve strofe ima dvostruko značenje, najpre žrtve, a zatim posvećivanja – neke vrste ritualnog obnavljanja – istorijske, arheološke i mitološke lokacije. Akcenat je u prve tri strofe na novom, pa se tako u trećoj javlja i nova slika žene, nova Helena. Metaforički uzeta kao razlog za višegodišnji rat, nova Helena je ovde otelovljena u bilo kojoj, običnoj i anonimnoj, ženi koja na nekoj farmi u Australiji čeka muža ili sina da se vrate iz rata. Na taj način se sama Australija, domovina, konstruiše kao razlog iz kojeg ovi vojnici ratuju. Njihova borba, međutim, na samom kraju pesme

dobija mitske dimenzije, kroz sliku u kojoj Agamemnon pozdravlja svakog palog vojnika. Tako se svaki od njih upisuje u redove drevnih književno-mitoloških Homerovih heroja, uprkos početnoj tvrdnji pesnika da ga stari Homer ne zanima.

Referenca na reku Stiks može se povezati sa Dardanelijem koji razdvaja Galipolje od Troje, čime se Agamemnon pozicionira na stranu mrtvih/legendarnih/mitoloških junaka iz Trojanskog rata, dok na suprotnoj obali živih ratnika stoje australijski vojnici. Stiks se može shvatiti i kao udaljena referenca na Ahila, koji je gotovo apsolutnu besmrtnost stekao potapanjem u ovu reku (kao što i australijski vojnici teže sticanju izvesne nacionalne besmrtnosti kroz slično krštenje). Mitologija opisuje Ahila kao varvarina u poređenju sa drugim Grcima koji su se borili protiv Troje, koji se veštini ratovanja naučio zahvaljujući kentauru Hironu i koji je za vreme rata često znao da se posvađa sa Agamemnonom (Cotterell 2006: 12). U slici Ahila kao mladog i odvažnog buntovnika prepoznaje se australijski duh, u smislu u kojem ga opisuje ranije citirani Karlajon – duh koji ne trpi autoritete. Moderni Agamemnon bi mogao biti neki britanski oficir ili general vojske; Australijanac u ratu je mlad poput Ahila i poput svoje zemlje, a izražava netrpeljivost prema utvrđenim autoritativnim normama.

Knjiga Anzaka je samo jedan od primera mehanizama koji su se u australijskoj kulturi s početka dvadesetog veka primenjivali zarad uspostavljanja autentičnosti nacionalnog identiteta. Ovi mehanizmi uključivali su, kako je već pomenuto, okretanje kolokvijalnim jezičkim izrazima, konstrukciju prostora simultanosti i duha demokratičnosti kroz masovnu publikaciju i distribuciju nedeljne i periodične štampe, i oslanjanje na klasične mitološke predloške u svrhe očuvanja kulturnog kontinuuma sa zapadnom civilizacijom. Svi ovi mehanizmi usklađeni su sa osnovnim teorijskim postavkama nacionalizma koje izlaže Benedikt Anderson, a u savremenoj nauci i kritici su već obrađeni u okviru brojnih studija. Ono što, međutim, ostaje kao pitanje jeste koliko im zapravo kritički savremena kritika pristupa – a pitanje nije relevantno samo za Australiju, već i za brojne nacije nastale diljem sveta poslednjih decenija. U okviru proslave stogodišnjice Velikog rata primećuje se da „duh australijanstva“ opstaje kao opšte mesto svake priče o „nacionalnom

karakteru“ (kao što se, između ostalog, vidi i na primeru Karlajonovog govora iz 2010. godine), a konstruisani mit o Anzaku održava se i u dvadeset prvom veku. Ovde se valja osvrnuti ponovo na Gardijanov tekst o „Crnom Anzaku“ i zapitati da li on signalizira pomirenje Bele Australije sa njenim prvobitnim stanovnicima (te tako urušava suštinu koncepta bele nacije utemeljenog u mitu o Anzaku), ili je zapravo reč o samo još jednom medijskom konstruktumu kojim će se i posle sto godina mit o Anzaku i postanju australijske nacije perpetuirati i opravdati, samom činjenicom da su imaginarnom oblikovanju te nacije doprinosili i oni potpisani članovi zajednice koji, manje ili više vidljivi i prisutni u današnjoj javnosti, ipak čine njen sastavni deo.

Literatura

1. Ackland, Michael. 2000. "Poetry from the 1890s to 1970s." *The Cambridge Companion to Australian Literature*, ed. Elizabeth Webby: 74-104. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Anderson, Benedict. 2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso.
3. *The Anzac Book*. 1916. London, New York, Toronto and Melbourne: Cassell and Company.
4. Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths and Helen Tiffin. 1998. *Key Concepts in Post-Colonial Studies*. London and New York: Routledge.
5. Carlyon, Les. 1 Jan. 2010. "Book Launch – The Anzac Book." *Australian War Memorial*. Dostupno na: <https://www.awm.gov.au/talks-speeches/the-anzac-book-launch/>
6. Cotterell, Arthur. 2006. *The Encyclopedia of Mythology*. London: Hermes House.
7. Daley, Paul. 25 March 2015. "Black Anzac: the life and death of an Aboriginal man who fought for king and country." *The Guardian*. Dostupno na: <http://www.theguardian.com/australia-news/2015/mar/25/black-anzac-the-life-and-death-of-an-aboriginal-man-who-fought-for-king-and-country>

8. Eliade, Mircea. 2005. *The Myth of the Eternal Return*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
9. Midford, Sarah. 2010. "From Achilles to Anzac: Heroism in the Dardanelles from antiquity to the Great War." *ASCS* 31 [2010] *Proceedings*, ed. Neil O'Sullivan. Dostupno na:
<http://www.web.uwa.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/1590440/From-Achilles-to-Anzac-Heroism-in-the-Dardanelles-from-antiquity-to-the-Great-War.pdf>
10. Midford, Sarah. 2011. "Constructing the 'Australian Iliad': Ancient Heroes and Anzac Diggers in the Dardanelles." *Melbourne Historical Journal*, special issue 2: 59-79.
11. Paterson, Andrew Barton. 2012. *288 Poems*. Poem Hunter. Dostupno na:
<http://www.poemhunter.com/i/ebooks/pdf/andrew_barton_paterson_2012_9.pdf>
12. Shaw, A.G.L. 1975. *The Story of Australia*. London: Faber and Faber Limited.

Tijana Parezanović

Construction of National Identity: Mechanisms Applied to the Australian Anzac Myth

Abstract: The article deals with Australia's participation in World War I, more particularly, with the infamous defeat of the Australian Anzacs at Gallipoli. This defeat was used in Australia's media discourse as historical background for the targeted and conscious imaginary construction of national identity. In accordance with the theoretical framework provided by Benedict Anderson, this identity was constructed by means of, among other things, specific use of language, mass distribution and democratization of the media, fictional amalgamation of the past, present and future into the same simultaneous level, as well as through the narrative reliance on the classical mythology of the Western world. The examples used in this article to illustrate the mechanisms of the imaginary construction of national identity are taken from *The Anzac Book*, a specific 1916 phenomenon of the Australian wartime propaganda. Finally, the article also addresses the questions of validity, authenticity and sustainability of the national myth as shaped and presented by the Anzac Myth, in the contemporary context of Australia's mass celebrations of the Great War centenary.

Key words: national identity, mass media, *The Anzac Book*, Benedict Anderson, national myth, creation myth

